Starševska odgovornost – pravica do varstva in vzgoje otroka ter stikov

Litva

1 Kaj dejansko pomeni pravni izraz „starševska odgovornost“? Kakšne so pravice in obveznosti nosilca starševske odgovornosti?

Pravice in dolžnosti med otroki in starši so urejene z določbami dela IV zvezka III civilnega zakonika Republike Litve (*Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas* , v nadaljnjem besedilu: civilni zakonik). Člen 3.155 civilnega zakonika določa, da starši skrbijo za svoje otroke do njihove polnoletnosti ali dokler ne dosežejo polne poslovne sposobnosti. Starši imajo pravico in dolžnost skrbeti za svoje otroke in jih vzgajati v poštene ljudi, skrbeti za njihovo zdravje ter glede na njihovo telesno in duševno stanje ustvariti ugodne razmere za njihov celovit in skladen razvoj, da jih tako pripravijo na samostojno življenje v družbi. Poglavje XI zvezka III civilnega zakonika določa pravice in dolžnosti staršev v zvezi z otroki, v poglavju XII pa so navedene medsebojne premoženjske pravice in dolžnosti staršev in otrok.

Člen 3.227(2) civilnega zakonika določa, da je treba posvojitelje po zakonu obravnavati kot otrokove starše od dneva začetka veljavnosti sodne odločbe o posvojitvi, razen v izjemnih primerih, določenih v členu 3.222(4) civilnega zakonika.

2 Kdo je ponavadi nosilec starševske odgovornosti do otroka?

Člen 3.156 civilnega zakonika določa, da imata oče in mati enake pravice in dolžnosti v zvezi s svojimi otroki. Starši imajo enake pravice in dolžnosti v zvezi s svojimi otroki ne glede na to, ali se je otrok rodil poročenemu ali neporočenemu paru, po razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze ali po prenehanju življenjske skupnosti.

3 Ali je mogoče za izvrševanje starševske odgovornosti določiti drugo osebo, če starši tega nočejo ali ne želijo?

Če starši niso zmožni ali pripravljeni izvajati starševske odgovornosti za svoje otroke, se lahko namesto njih imenuje druga oseba. V civilnem zakoniku je v ta namen uveden institut skrbništva in varuštva mladoletnih oseb. Osnovna pravila o namestitvi otroka v začasno in stalno skrbništvo/varuštvo so določena v členih 3.254 in 3.257.

4 Kako se ureja vprašanje starševske odgovornosti, če se starša razvežeta ali razideta?

Če se starši razvežejo, je njihova prihodnja starševska odgovornost odvisna od načina razveze zakonske zveze.

Ob sporazumni razvezi zakonske zveze morata zakonca predložiti sodišču sporazum o posledicah prenehanja zakonske zveze (razdelitev premoženja, plačevanje preživnine za otroke itd.). Člen 3.53(3) civilnega zakonika določa, da sodišče ob izdaji odločbe o razvezi zakonske zveze potrdi sporazum o posledicah prenehanja zakonske zveze med zakoncema, s katerim so urejeni plačevanje preživnine za mladoletne otroke in zakonca, prebivališče njunih mladoletnih otrok, sodelovanje zakoncev pri vzgoji otrok ter druge premoženjske pravice in dolžnosti. Vsebina tega sporazuma je vključena v odločbo o razvezi zakonske zveze. Če se okoliščine bistveno spremenijo (bolezen ali nezmožnost nekdanjega zakonca za delo itd.), lahko nekdanja zakonca ali eden od njiju pri sodišču zahteva spremembo določil in pogojev njunega sporazuma o posledicah prenehanja zakonske zveze.

Če zakonska zveza preneha na zahtevo enega od zakoncev, mora biti v zahtevku, vloženem pri sodišču, navedeno tudi, kako bo vložnik izpolnjeval svoje obveznosti do drugega zakonca in njunih mladoletnih otrok. Sodišče mora ob odobritvi razveze zakonske zveze odločiti o vprašanjih prebivališča in preživnine mladoletnih otrok, preživnine zakonca ter razdelitve skupnega premoženja zakoncev, razen če je bilo premoženje razdeljeno v skladu z njunim medsebojnim sporazumom, ki ga je overil notar (člen 3.59 civilnega zakonika).

Razveza zakonske zveze zaradi krivde obeh zakoncev ima enake posledice kot sporazumno prenehanje zakonske zveze (členi od 3.51 do 3.54 civilnega zakonika). Za postopke razveze zakonske zveze zaradi krivde enega od zakoncev se smiselno uporablja člen 3.59 civilnega zakonika.

V primeru prenehanja življenjske skupnosti lahko eden od partnerjev pri sodišču zahteva ugotovitev prenehanja življenjske skupnosti, če je zaradi posebnih okoliščin, ki niso nujno odvisne od drugega partnerja, njuno skupno življenje zanj postalo nevzdržno ali nemogoče ali bi lahko resno škodovalo koristim mladoletnih otrok, ali če partnerja ne želita več živeti skupaj. V odločbi o prenehanju življenjske skupnosti mora sodišče določiti partnerja, s katerim bodo živeli otroci, ter odločiti o vprašanjih preživnine otrok in sodelovanja očeta (ali matere), ki ne živi več z drugim partnerjem, pri vzgoji otrok. Oba partnerja lahko skupaj zahtevata, naj sodišče potrdi prenehanje življenjske skupnosti, če sta se sporazumela o posledicah prenehanja življenjske skupnosti, kar zadeva prebivališče, preživnino in vzgojo njunih mladoletnih otrok ter razdelitev njunega premoženja in medsebojno preživljanje. Če partnerja dosežeta sporazum o posledicah prenehanja življenjske skupnosti, sodišče sporazum potrdi, če je v skladu z javnim redom ter ne posega v pravice in zakonite interese njunih mladoletnih otrok ali enega od partnerjev. Sodišče po potrditvi sporazuma vključi njegovo vsebino v sodno odločbo o prenehanju življenjske skupnosti.

5 Katere formalnosti morata starša spoštovati pri sklenitvi sporazuma o starševski odgovornosti, da je ta sporazum pravno zavezujoč?

Če starša živita skupaj, ureditev in obliko preživnine določita s sporazumom. Za ta sporazum nista določena posebna oblika ali postopek. Člen 3.193 civilnega zakonika določa, da v primeru sporazumne razveze zakonske zveze (člen 3.51 civilnega zakonika) ali prenehanja življenjske skupnosti (člen 3.73 civilnega zakonika) zakonca ali partnerja skleneta sporazum, s katerim se določijo njune medsebojne dolžnosti v zvezi s preživljanjem mladoletnih otrok ter sredstva, obseg in oblika takega preživljanja. Sporazum potrdi sodišče (člen 3.53 civilnega zakonika). Starši mladoletnih otrok lahko sklenejo sporazum o preživljanju svojih otrok tudi, če razveza zakonske zveze temelji na drugih razlogih. Če eden od staršev ne ravna v skladu s sporazumom o preživljanju mladoletnih otrok, ki ga je potrdilo sodišče, lahko drugi starš pri sodišču zahteva izdajo sklepa o izvršbi.

6 Katera alternativna sredstva so za reševanje spora zunaj sodišča na voljo staršem, kadar se ti ne morejo sporazumeti o starševski odgovornosti?

Kot alternativni način za rešitev spora zunaj sodišča so staršem na voljo storitve mediacije. Sodna mediacija je na voljo na vseh rednih sodiščih in je brezplačna. Pomeni cenejši in hitrejši način reševanja sporov. Opozoriti je treba, da je med sodno mediacijo zagotovljena zaupnost, pri čemer lahko vsaka stranka od sodne mediacije odstopi brez navedbe razlogov. Spor lahko v sodno mediacijo predloži sodnik (senat), ki obravnava civilnopravni spor, ali katera koli stranka v sporu. Podrobnejše informacije o mediaciji in seznam mediatorjev so na voljo na spletišču litovskih sodišč.

7 O katerih vprašanjih v zvezi z otrokom lahko odloča sodnik, če starša zadevo predložita sodišču?

Če starši zadevo predložijo sodišču, lahko sodnik odloči o vseh vprašanjih v zvezi z otroki, vključno z njihovim prebivališčem, pravicami staršev do stikov z otroki, preživnino mladoletnih otrok in drugimi vprašanji, navedenimi v vlogi, predloženi sodišču.

8 Če sodišče odloči, da ima eden od staršev izključno pravico do varstva in vzgoje otroka, ali to pomeni, da odloča o vsem v zvezi z otrokom brez predhodnega posvetovanja z drugim od staršev?

Člen 3.156 civilnega zakonika določa, da imata oče in mati enake pravice in dolžnosti v zvezi s svojimi otroki. Pri tem ni pomembno, ali se je otrok rodil poročenemu ali neporočenemu paru, po razvezi ali razveljavitvi zakonske zveze ali po prenehanju življenjske skupnosti. Starši imajo pravico in dolžnost vzgajati svoje otroke; odgovorni so za njihovo izobraževanje in razvoj, skrbeti morajo za njihovo zdravje ter jih duhovno in moralno usmerjati. Pri izpolnjevanju teh dolžnosti pravice staršev prevladajo nad pravicami drugih oseb. Starši morajo ustvariti razmere za to, da lahko njihovi otroci obiskujejo izobraževalne ustanove, dokler so šoloobvezni.
Varstvo in vzgoja se lahko izključno enemu staršu določita le, če je starševska odgovornost drugega starša omejena. Če starši (oče ali mati) ne izpolnjujejo svojih dolžnosti v zvezi z vzgojo otrok, če zlorabijo starševsko odgovornost, z otroki grdo ravnajo in s svojim nemoralnim vedenjem škodljivo vplivajo na otroke ali jih zanemarjajo, lahko sodišče izda sodno odločbo, s katero začasno ali trajno omeji njuno starševsko odgovornost (očeta ali matere). Sodišče ob izdaji take sodne odločbe upošteva posebne okoliščine, na katerih temelji zahtevek za omejitev starševske odgovornosti. Vendar starša obdržita pravico do stikov z otrokom, razen če je to v nasprotju z otrokovo koristjo. Če se starševska odgovornost omeji za nedoločen čas, gre lahko otrok v posvojitev brez izrecnega soglasja staršev.

9 Če sodišče odloči, da imata starša skupno pravico do varstva in vzgoje otroka, kaj to pomeni v praksi?

O vseh vprašanjih v zvezi z vzgojo otrok in drugimi zadevami v zvezi s starševsko odgovornostjo starša odločata sporazumno. Če se ne sporazumeta, o sporni zadevi odloči sodišče.
Zahtevek za stike starša z otrokom ali vključitev v njegovo vzgojo lahko vložijo otrokov oče, mati ali starši (skrbniki/varuhi) otrokovih mladoletnih staršev, ki nimajo poslovne sposobnosti. Sodišče določi ureditev stikov za tistega starša, ki ne živi z otrokom, pri čemer upošteva otrokove koristi, da bi se lahko tisti starš, ki ne živi z otrokom, čim bolj vključil v vzgojo otroka. Stiki z otrokom v najmanjšem obsegu se odredijo le, če stalni stiki v največjem obsegu negativno vplivajo na otrokove koristi.

10 Pri katerem sodišču ali organu je treba vložiti vlogo v zvezi s starševsko odgovornostjo? Katere formalnosti je treba upoštevati in katere dokumente je treba priložiti k vlogi?

Vlogo v zvezi s starševsko odgovornostjo je treba vložiti pri okrožnem sodišču. Formalnosti, ki jih je treba upoštevati, in dokumenti, ki jih je treba priložiti vlogi, so odvisni od zahtev, navedenih v vlogi, ter pravic in dolžnosti, v zvezi s katerimi je vložena vloga ali ki jih je treba rešiti ali določiti (tj. od vsebine starševske odgovornosti).

11 Kateri postopek se pri tem uporablja? Ali je na voljo skrajšani postopek?

Glavna nesoglasja in vprašanja starševske odgovornosti prouči sodišče v poenostavljenem postopku.

12 Ali je mogoče dobiti pravno pomoč za kritje stroškov postopka?

Razpoložljivost brezplačne pravne pomoči je urejena z določbami zakona o pravni pomoči, ki jo zagotavlja država (*Valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas*). Pridobitev pravne pomoči, ki jo zagotavlja država, je odvisna od finančnega položaja zadevne osebe.

13 Ali je mogoče vložiti pritožbo zoper odločbo o starševski odgovornosti?

Da, zoper tako odločbo se je mogoče pritožiti pri višjem sodišču, in sicer v skladu s splošnimi pravili civilnega postopka.

14 V nekaterih primerih je morda treba pri sodišču ali drugem organu vložiti zahtevek za izvršitev odločbe o starševski odgovornosti. Kateri postopek se pri tem uporablja?

Odločbe sodišč izvršujejo sodni izvršitelji.

15 Kaj je treba storiti, da se odločba o starševski odgovornosti, ki jo izda sodišče v drugi državi članici, prizna in izvrši v tej državi članici?

Uredba Sveta (ES) št. 2201/2003 z dne 27. novembra 2003 o pristojnosti in priznavanju ter izvrševanju sodnih odločb v zakonskih sporih in sporih v zvezi s starševsko odgovornostjo se uporablja brez posebnega postopka, tako da je sodna odločba, ki jo je izdalo sodišče druge države članice EU, v Litvi priznana. Ta uredba se uporablja v vseh državah članicah EU, razen na Danskem.
Sodne odločbe o pravici do stikov in sodne odločbe, s katerimi se zahteva vrnitev otroka, ki so jih izdala sodišča držav članic EU, so izvršljive v skladu s pravili iz dela VI zakonika Republike Litve o civilnem postopku (*Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas*, v nadaljnjem besedilu: zakonik o civilnem postopku).
Zahteve za prevzem pristojnosti od sodišča druge države in zahteve za prenos pristojnosti na sodišče druge države, kot je navedeno v členu 15 Uredbe Sveta (ES) št. 2201/2003 (ter členih 8 in 9 Haaške konvencije z dne 19. oktobra 1996), obravnava pritožbeno sodišče Litve (*Lietuvos apeliacinis teismas*). Navedene zahteve se obravnavajo v skladu s postopkom iz poglavja 39 zakonika o civilnem postopku, če z Uredbo Sveta (ES) št. 2201/2003 ni določeno drugače. Za take zahteve ni treba plačati sodnih taks.
Zahteve, ki se vložijo pri pritožbenem sodišču Litve, morajo izpolnjevati splošne zahteve za procesna pisanja (člen 111 zakonika o civilnem postopku). V skladu s členom 15 Uredbe Sveta (ES) št. 2201/2003 je treba zahtevo in morebitne priloge predložiti v državnem jeziku ali pa jim je treba priložiti prevode v litovščino. Če vložnik ne prebiva v Republiki Litvi in ni imenoval zastopnika v zadevi ali pooblaščenca za vročanje procesnih pisanj, ki prebiva/ima sedež v Republiki Litvi (člen 805 zakonika o civilnem postopku), mora biti v zahtevi naveden naslov v Republiki Litvi ali naslov telekomunikacijske terminalske naprave, na katerem se bodo procesna pisanja vročala vložniku. Vendar pa to ne velja za zahteve, ki jih pri pritožbenem sodišču Litve vloži sodišče druge države.
Kadar je ustrezno, lahko pritožbeno sodišče Litve državni službi za varstvo otrokovih pravic in posvojitve, ki deluje v okviru ministrstva Republike Litve za socialno varnost in delo (*Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos*), naloži predložitev mnenja o primernosti prevzema ali prenosa pristojnosti. Pritožbeno sodišče Litve določi rok za predložitev takega mnenja.
Pritožbeno sodišče Litve mora zahtevo obravnavati najpozneje v šestih tednih po datumu njenega prejema.
Ko konča obravnavo zahteve za prenos pristojnosti s sodišča druge države in odloči o ugoditvi zahtevi, ob upoštevanju okoliščin zadeve imenuje pristojno litovsko sodišče, ki bo obravnavalo zadevo v Litvi. Postopek, uveden pred sodiščem druge države, se prenese na pristojno litovsko sodišče, ki vsebinsko obravnava zadevo. V tem primeru se smiselno uporabljajo določbe člena 35 zakonika o civilnem postopku, postopek pa se nadaljuje na pristojnem litovskem sodišču. Kadar je primerno, pristojno litovsko sodišče ugotovi, kakšno je stališče strank v postopku, in sprejme ukrepe za odpravo pomanjkljivosti v procesnih pisanjih.

16 Na katero Sodišče v tej državi članici je treba vložiti zahtevek za izpodbijanje priznanja odločbe o starševski odgovornosti, ki jo je izdalo sodišče v drugi državi članici? Kateri postopek se uporablja v teh primerih?

Pritožbo je treba vložiti pri vrhovnem sodišču Litve (*Lietuvos Aukščiausiasis Teismas*). Obravnava se kot kasacijska pritožba v skladu z določbami zakonika o civilnem postopku.

17 Katero pravo se uporablja v postopku o starševski odgovornosti, če otrok ali stranki ne prebivata v tej državi članici ali imata različno državljanstvo?

Pravo, ki se uporablja za razmerja med starši in otroki, je določeno v členu 1.32 civilnega zakonika. Osebna in premoženjska razmerja med starši in otroki so urejena s pravom države, v kateri ima otrok običajno prebivališče. Če nobeden od staršev nima običajnega prebivališča v državi običajnega prebivališča otroka, otrok in starši pa so državljani iste države, se uporablja pravo države, katere državljani so vsi.
V zadevah v zvezi s starševsko odgovornostjo se pristojno sodišče določi v skladu s Haaško konvencijo z dne 19. oktobra 1996 o pristojnosti, pravu, ki se uporablja, priznavanju, uveljavljanju in sodelovanju glede starševske odgovornosti in ukrepov za varstvo otrok.

Pravo, ki se uporablja za varstvo mladoletnih otrok, njihovo skrbništvo in varuštvo, se določi v skladu s Haaško konvencijo z dne 5. oktobra 1961 o pristojnosti in pravu, ki se uporablja v zvezi z zaščito mladoletnih oseb.
Preživninske obveznosti (preživnina) v družini so urejene s Haaško konvencijo z dne 2. oktobra 1973 o pravu, ki se uporablja za preživninske obveznosti.

Spletna stran je del portala Tvoja Evropa.
Veseli smo vaših povratnih informacij o uporabnosti informacij.

Zadnja posodobitev: 15/12/2020
Strani v jezikih držav članic pripravljajo posamezne kontaktne točke pri Evropski pravosodni mreži, njihov prevod pa zagotavlja prevajalska služba Evropske komisije. Prevodi zato morda še ne vsebujejo kasnejših sprememb izvirnika, ki so jih vnesli nacionalni organi. Evropska pravosodna mreža v civilnih in gospodarskih zadevah ter Evropska komisija ne prevzemata nobene odgovornosti v zvezi z informacijami in podatki v tem dokumentu. Za pravila o avtorskih pravicah države članice, ki je odgovorna za to stran, glejte pravno obvestilo.